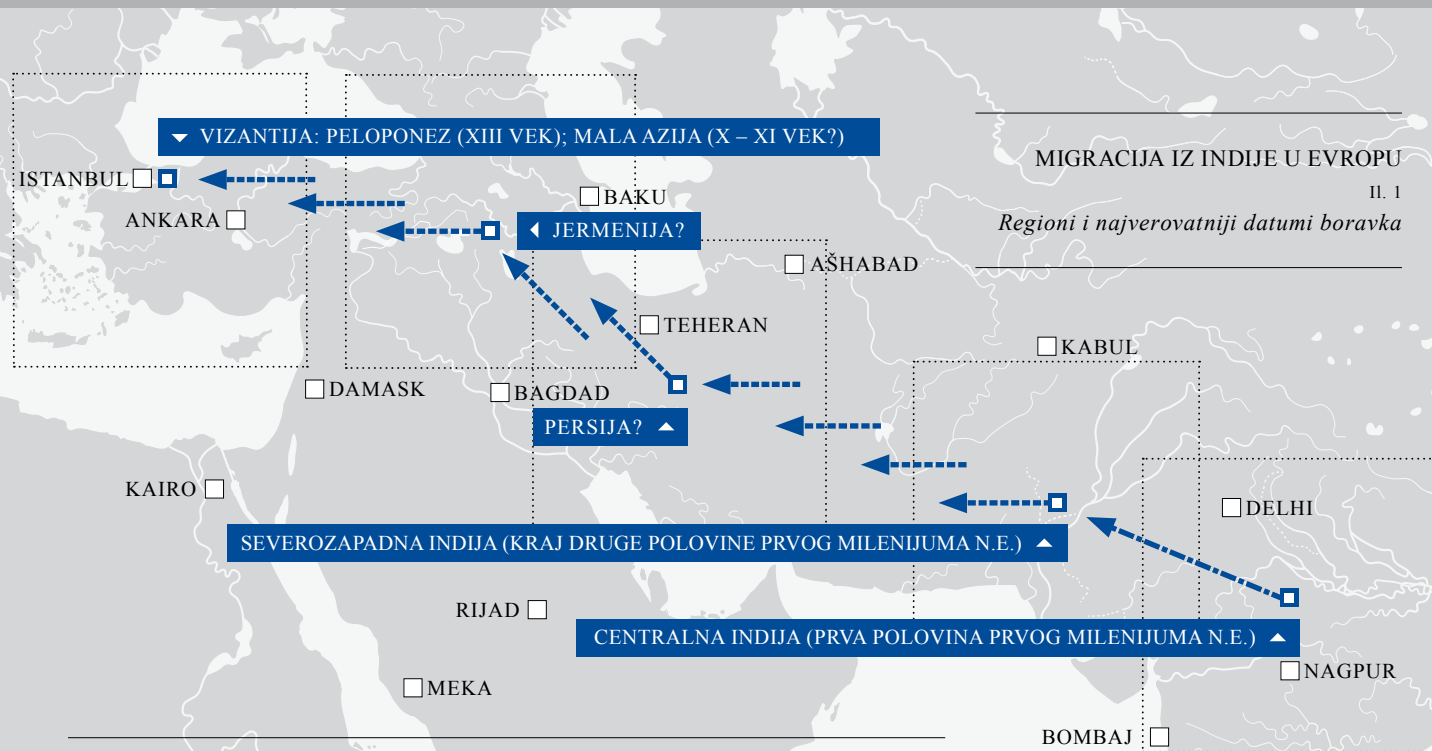

Iz Indije u Evropu

Priredio urednik

Indija | Seoba ka Zapadu | Put za Vizantiju-leksika kao mapa? | Domi, Luri, Romi: rođaci, ali ne i braća | Romi u Vizantijskom carstvu | Athigani | Romi na Peloponezu

➤ U skladu s pronalascima lingvista, kulturne antropologije, naučne istorije i, u poslednje vreme, genetike stanovništva, indijsko poreklo Roma smatra se činjenicom. Kako su njihovi preci došli iz Indije i kada se dogodila ova migracija, zbog kojih razloga i ko su u zapravo bili ovi ljudi, pitanje je otvoreno za pretpostavke. Za potrebe direktnih dokaza, preevropska istorija Roma je pitanje rekonstrukcije.

UVOD

Indijsko poreklo Roma je neosporno. Analizom romskog jezika (romani) i njegovim upoređivanjem s drugim jezicima, može se dokazati da su Romi migrirali iz centralne Indije u istočne delove severne Indije, i najverovatnije ostali tamo neko vreme. Nakon toga, verovatno su se preko Persije i Jermenije preselili u Vizantijsko carstvo, Malu Aziju i kasnije u Grčku. Lingvistička pronalazačenja ukazuju na čisto homogenu grupu koja je stigla iz

Vizantijskog carstva, zato što sve grupe Roma koje danas postoje imaju zajedničku jezičku osnovu, koja takođe uključuje delove leksike i gramatike preuzete iz grčkog jezika.

Takođe, sudeći po skorijim, preliminarnim rezultatima genetike stanovništva, preci Roma su bili Indijci. Prema pretpostavkama, oni su bili deo relativno male homogene grupe, kao što je prikazano u analizama krvnih grupa. Razlike unutar ove grupe pojavile su se verovatno samo tokom njihovog dolaska i njihovog ranog širenja po Evropi.

Isto kao i lingvistika i genetika, i kulturna antropologija pretpostavlja da su Romi došli iz Indije. Poziva se, uz ostalo, i na društveno-kulturne institucije kao tradicionalne forme jurisdikcije, ili na određena pravila unutar grupa, kao što su zapovesti o čednosti. I interna jurisdikcija i zapovesti o čednosti mogu se naći kao određeni religiozni pojmovi nekih grupa Roma na indijskom tlu. Direktno društveno-kulturne veze između Roma i indijskih grupa zasad nisu uspostavljene.

Il. 2

Iz persijskog manuskripta XVI veka:
Bahram Gur zabavlja Sangulu od Indije
(iz Frejzera 1992, str. 34)

Naučna istorija raspolaže izvori-
ma u kojima se ne spominju Romi, ali se
spominju grupe koje u mnogim aspekti-
ma podsećaju na Rome, i koje su s njima

bile izjednačene u prošlosti. Nijedna od
ovih pretpostavki ne može se dokazati;
ali takvi dokumenti iz Persije i arapskog
regiona dozvoljavaju nam da obrazuje-

mo sliku nomadske populacije u ovim
regionima kroz koje su najverovatnije
Romi putovali tokom njihove migracije
iz Indije u Evropu.

INDIJA

Lingvističke metode omogućavaju da
se odredi regionalno i vremensko po-
reklo indoarijevskog jezika. Posebno
glasovne promene omogućavaju do-
nošenje zaključaka o njihovom rani-

jem poreklu. Romski jezik (romani) se,
međutim, ne može lako klasifikovati.
Ima mnoge karakteristike takozvanih
centralnih indoarijevskih jezika, kao
što su romski, hindi-urdu, pandžabi,
gudžerati, radžastani, ali takođe ima
zajedničke karakteristike sa severnim
indoarijevskim jezicima, poput kaš-
miri jezika. Na osnovu ovog i drugih

ekvivalenata, zaključeno je da su pre-
ci Roma prvobitno živeli u centralnoj
Indiji. Već pre nove ere preselili su se
u severozapadnu Indiju, gde su ostali
duži period, a zatim je napustili i kre-
nuli ka Zapadu. Ovu teoriju je posta-
vio 1927. godine britanski stručnjak za
orijentalne studije Ralf Tarnar, i ona je
danas široko prihvaćena. [Il. 1, 3]

SEOBA KA ZAPADU

Precizno vreme kada su Romi napus-
tili Indiju je nepoznato. Lingvistički
podaci ne mogu da pruže tačne datu-
me, i nema savremenih dokumenata
o migraciji Roma kroz Srednji istok.
Tek potonji pisci pominju događaje
ovih vremena, ali uvek s razlikom od
nekoliko vekova. U Knjizi kralje-

va („Shahnameh”), napisanoj 1011.
godine, persijski pesnik Ferdosi po-
minje legendu, prema kojoj indijski
kralj Sangul poklanja svom persijs-
skom kolegi Bahramu V (420-438)
10.000 takozvanih Lura, kako bi mu-
zikom zabavljali narod. Bahram je
dao Lurima seme za setvu u zamenu
za njihovu službu; oni su pojeli ku-
kuruz i tražili još. Istovremeno, šah
je omogućio Lurima da, jašući svo-
je životinje, odu u svet. Slične pri-

če pripovedaju i drugi istoriografi.
[Il. 2]

Tokom vladavine Bahrama V
postoje dokazi o imigraciji različitih
severnih indijskih grupa u persijski
region. Neki istraživači identifikuju
„Lure“ (u arapskim izvorima nazivaju
se „Zot“ ili „Dzat“) s Romima i
istovremeno pretpostavljaju da su
već u V veku napustili Indiju. Prema
tome, takođe nedostatak arapskih reči
u leksici romskog jezika (romani) je

ROMSKI JEZIK (ROMANI) – SAVREMENI INDOARIJEVSKI JEZIK

Originalne indoarijevske reči u romskom jeziku (romani) veoma su morfološko-sintaksički naglašene, što znači da je od jedne reči, uz pomoć niza specifičnih sufiksa, moguće napraviti veći broj reči:

ROMSKI (ROMANI)	SRPSKI
bar-o	veliki, obiman, jak, stariji
bar-ipen	veličina, odličje, ponos
bar-ikanipen	pretencioznost
bar-ikanarel pes	uvećati
bar-arel	ulepšavati se, preobući se
bar-arel avri	podizati decu
bar-arel pes	hvalisati se
bar-uvel (barol)	rasti
bar-eder	službenik (doslovno „veći“)

Slično tome, značajan deo gramatike romskog jezika (romani) je indoarijevski; današnji romski jezik smatra se savremenim indoarijevskim jezikom.

II. 4

O POREKLU ROMA – SAVREMENE LEGENDE

Kratka pretraga na Internetu pokazuje sledeće: „Sinti, Roma i srodne grupe“ poreklom su iz „indijske oblasti“ i „silom su ih oteli“ Arapi u IX i X veku, a u XI veku „zarobili su ih muslimani“ u njihovim pohodima (konkretno „oko 500.000 Cigana“) ili su „u manjim grupama“ emigrirali u XIV i XV veku „preko severne Afrike i Balkana u Evropu“, gde su već bili „dovedeni kao robovi“ 200 godina pre toga, itd.

Značaj teorija ili pretpostavki o poreklu Roma više se zasniva na motivima na osnovu kojih nastaju, nego na činjenicama koje se pokušavaju opisati. Mora se, međutim, istaći da sami Romi nemaju mitove ni legende o ranom poreklu svog naroda. Njihova tradicija se čuvala, a i danas se u velikoj meri čuva usmeno, i većina Roma smatra pitanje romskog porekla, u najmanju ruku političkim pitanjem u smislu različitih procesa emancipacije koji su tek nedavno započeli.

II. 5

objašnjeno: tokom VII veka, Persija je pala pod arapsku vlast, i romski jezik (romani) je uključio persijske, ali ne arapske reči u svoju leksiku. Kao rezultat toga, zaključeno je da su Romi napustili Persiju pre arapskog osvajanja. Vrlo je moguće da se legenda o Lurima odnosi na Rome, koji su napustili Persiju već u V veku, a Indiju mnogo ranije na svom putu ka Zapadu.

Ovi zaključci, u svakom slučaju, ne moraju biti ubedljivi. Prvo, postoje mnoge verzije legende o Lurima, koje se razlikuju u odlučujućim

pitanjima, i koje su zapisane tek 500 godina nakon navodnog događaja. Pouzdanost takvih izvora može se ceniti po „legendama“ o poreklu Roma koje kruže danas. Istraživanje ovih legendi radi istorijskih činjenica bilo bi uzaludno, osim činjenice da je pre mnogo vremena nepoznat narod došao u Evropu. [II. 5]

Takođe drugi argument, nedostatak arapskih reči u romskom jeziku (romani) nije i krajnji. Arapi su činili malobrojnu vladajuću kastu; jezik koji se govorio u zemlji, naročito među ne tako dobro obrazovanim i

manje uticajnim delom populacije, ostao je persijski čak i pod arapskom vlašću. Romi su mogli da žive u Persiji isto tako dobro i pod arapskom vlašću, bez usvajanja arapskih reči. [II. 6]

Ne postoji sumnja da su već od III do V veka grupe koje su se bavile uslužnim delatnostima iz Indije došle na Zapad. Romi su ili bili među njima - ili nisu. Zbog toga, brojni naučnici danas pretpostavljaju da je bio mnogo duži period—od III do X veka, tokom kojeg su Romi napustili Indiju, a najverovatnije između VIII i X veka.

PUT ZA VIZANTIJU- LESIKA KAO MAPA?

Leksiku (vokabular) romskog jezika (romani) lingvisti dele na staru preevropsku leksiku i novu evropsku leksiku. Preevropska leksika se sastoji od indoarijevskih, persijskih, jermenskih i grčkih reči romskog jezika. Njom se, manjeviše, služi svo stanovništvo koje govori romskim jezikom (romani). Evropska

leksika formirana je tek tokom migracija pojedinih grupa u Evropu da bi postala ono što je danas, tako da se raznoliko razvijala unutar raznih grupa stanovništva koje se služi romskim jezikom (romani). Inače, autohtoni jezik na određeni način prikazuje preevropsku istoriju Roma: iz Indije preko Persije i Jermenije u Maloj vizantinskoj Aziji i konačno u grčku Vizantiju. Može izgledati ispravno da se na sličan način konstatuje put Roma kroz Evropu. [II. 1,9]

Često naučnici, na eksplicitan ili implicitan način, vezuju relativni broj pozajmljenih reči za dužinu boravka Roma u raznim regionima. Zbog toga, veliki broj grčkih reči može ukazati na jedan relativno dug boravak pod vizantijskim uticajem, a mali broj jermenskih reči na pretpostavku da su Romi samo prošli kroz Jermeniju na svom putu za Evropu. Međutim, ove činjenice se mogu interpretirati i na drugi način.

Lingvista, Jaron Matras, raspravlja u korist veze između Roma i kasti nomada trgovaca u samoj Indiji - „Doma“:

„Hipoteza o Domima dozvoljava da atribuiramo društveno-etničke profile koji su zajednički za grupe řom, lom, dom, luri ili kurbati i grupu dom iz Indije u antičkim tradicijama, pre nego da na njih gledamo kao na slučajne sličnosti ili kao posebne karakteristike ovih grupa, posebno na različitim mestima i u različito vreme. To može da važi i za etnonime nastale od naziva kasti, neki od njih su bili zajednički (řom, dom, lom), kao i za zajedničke termine kojima su nazivali strance, i može u velikoj meri da pomogne migracije

ka Zapadu, omogućavajući da se poduhvati individualnih grupa, koje su tražile zaposlenje u posebnim poslovima, ponavljaju. [...]

Ono što čini hipotezu o Domima atraktivnijom je zapravo činjenica da se mogu objasniti sličnosti u socijalnim organizacijama i etničkom identitetu, dok se dozvoljava jezička različitost: poreklo kaste uopšte ne mora da se preklapa s geografskim ili jezičkim poreklom, osim činjenice da su sve te grupe došle iz Indije i da se služe indoarijevskim jezicima. Zbog toga su preci Roma, Doma, Loma i ostalih možda i bili geografski rasuta i jezički različita populacija, sa zajedničkim socio-etničkim identitetom.“

Il. 7 (od Matras 2002, str. 16)

Činjenica da romski jezik (romani) pokazuje mnogo više pozajmica iz persijskog nego iz jermenskog ne znaci obavezno da su Romi duže boravili u Persiji nego u Jermeniji. Možda je njihov kontakt s većinom stanovništva – npr. zbog ekonomskih razloga- bio intenzivniji u Persiji

nego u Jermeniji. Zapravo, lingvisti danas pretpostavljaju da osim dužine boravka, uglavnom sredstva komunikacije između različitih populacija ukazuju na njihovu lingvističku povezanost. Moguće je da su indoarijevski delovi u nasleđenoj leksici romskog jezika (romani) prošli kroz samo je-

dan region, i zbog toga nisu pokazatelji njihove migracije. Nedavno je, u vezi s ovim, lingvista, Jaron Matras, pomenuo južnu Anadoliju: U regionu Antiohije Romi su mogli da imaju kontakte sa stanovništvom koje se služilo svim jezicima koji su uticali na romski (romani) jezik u Aziji.

DOMI, LURI, ROMI: ROĐACI, ALI NE I BRAĆA

Veliki broj grupa naroda koji imaju bliske kontakte živeo je, i još uvek živi, na Srednjem istoku - današnja istočna Turska, Irak, Iran, Avganistan. Brojni Romi teže, a verovatno su tome težili i nekadašnji, ka zanatima i poslovima u uslužnom sektoru, uglavnom poslovi-

ma vezanim za obradu metala i zabavu. Isključeni su iz većine populacije i njihov kontakt s pomenutim je isključivo sveden na ekonomsku relaciju. Neke od ovih grupa (još uvek) se služe indoarijevskim jezicima: Domi, Karači ili Kurbati sa Srednjeg istoka (Sirija, Palestina, Jordan, u prošlosti takođe, Irak, Iran Azerbejdžan) govore domari jezikom, Pariji u Tadžikistanu koriste dijalekat radžastani jezika, Inku Džat u

Avganistanu koriste centralni indoarijevski jezik, kao i Domi iz doline Hunza u severnom Pakistanu.

Druge grupe naroda, od Kavkaza do Sudana, poznaju tajne jezike čija leksika je potpuno ili delimično indoarijevskog porekla; među njima su Karači i Luri u Iranu, Navari iz Egipta, Bahlavani u Sudanu i Bosa ili Lomi u Jermeniji, čiji se jezik naziva lomavren.

OSTACI BORAVKA ROMA U VIZANTIJI NA ROMSKOM JEZIKU (ROMANI)

Boravak Roma u Vizantiji je reflektovan u romskom jeziku (romani). Svi dijalekti kojim se služe različite grupe Roma na svetu sadrže veliki broj reči preuzetih iz grčkog jezika. :

PRIMERI REČI GRČKOG POREKLA

ROMSKI (ROMANI)		SRPSKI	
amoni, amoji, lamoni, amuni		nakovanj	
drom, drumo		put	
foros, foro		grad	
karfin, krafın, karfi, krafni		nokat	
angalin, angali, jangali, gani		zagrljaj	
cipa, cipo, cepa		koza	
xolin, xoli, xoj, holi		bes, žalost, strast	
kurko, kurke		nedelja	
sviri, sivri, svirind, sfiri		čekić	
skamin, skami, štamin		stolica, klupa	

U Vizantijskom carstvu, Romi su, takođe, imali kontakte s drugim etničkim grupama. Reči iz drugih jezika, naročito jermenskog, u romski jezik (romani) ušle su na vizantijskom tlu. Jermenska manjina u Vizantiji bila je dovoljno brojna. Stručnjaci, npr. ističu kako je alanijska reč „verdan“ (kola) dospela u romski jezik (romani). Alanija (današnja Osetija) bila je jedna mala kraljevina na severnom Kavkazu. Romi verovatno nikad nisu tamo dospeli tokom njihovog boravka na Srednjem istoku. Alane, kao članove drugih etničkih grupa, unajmljivala je vizantijska vojska i njihova reč „verdan“ mogla je lako postati romska reč ili direktno ili preko drugih jezika koji su bili u upotrebi u Vizantiji.

II. 8

NIVOI PREEVROPSKE LEKSIKE ROMSKOG JEZIKA

INDOARIJEVSKI	SRPSKI
jekh, duj, trin	jedan, dva, tri
daj, dej	majka
bokh, bok	glad
thud	mleko
vast, vas, va	ruka

IRANSKI	
ambrol, brol	kruška
baxt, bax, bast	sreća
phurt	most
angušto, anguš	prst

JERMENSKI	
dudum	tikva
čekat, čikat	ispred
grast, gra, graj	konj

GRČKI	
efta, oxto, enja	sedam, osam, devet
papin, papni	guska, patka
ora	čas
zumi	supa

Reči iz preevropske leksike zajedničke svim dijalektima romskog jezika (romani).

II. 9

Takođe, u samoj Indiji, postoje grupe nomada u različitim regionima koje su specijalizovane u određenim delatnostima, kao što su: kovači, korpari, starinari, muzičari i plesači. Unutar sistema kasti, ovi nomadi se nazivaju „Domi“. Ovaj termin se odnosi na autonom „Domi“ na Srednjem istoku, „Doma“ u Pakistanu, „Lomi“ u Jermeniji – i Romi („Řom“, „Rom“) u Evropi. Mnogi od ovih nomada, koji zbog ekonomskih razloga žive takvim životom, unutar i van Indije imaju slična imena za ljude koji ne pripadaju njihovoj grupi: na romskom jeziku (romani) „gadžo“ („neromi“), na domari jeziku „kažža“,

na lomavren jeziku „kača“, na indijskom domskom jeziku „kājwā“, na kanjari jeziku „kājārō“, na sasi jeziku „kajjā“, na nati jeziku „kājā“. U romskom jeziku (romani) ova reč dodatno ima i značenje „naseljeni“ ili „seljak/zemljoradnik“, što pokazuje da su ranije sebe identifikovali kao nenaseljene grupe.

Upadljive sličnosti ovih različitih indijskih ili bivših indijskih grupa stanovništva u socijalnom i jezičkom pogledu navele su neke istraživače da pretpostave zajednički izvor za sve ili skoro sve ove grupe. Zapravo, uprkos svim lingvističkim sličnostima, novije istraživanje ukazuje na raznovrsne

izvore jezika, i, naravno, na različite periode migracije Roma, Doma i Loma. Koji god argument smatrali ispravnim, ostaje činjenica da postoje grupe stanovništva na Srednjem istoku čiji socijalni i etnički koreni najverovatnije leže u specifičnoj indijskoj kasti: „Doma“. Kasta se ne definiše niti u lingvističkom, niti u užem etničkom smislu; čak i da su u nekom trenutku Romi i druge gore navedene etničke grupe zajedno pripadali ovoj kasti (što bi bilo veoma moguće), ovo ne pretpostavlja njihovo obavezno zajedničko genetsko ili jezičko-genetsko poreklo. [II. 7]

ROMI U VIZANTIJSKOM CARSTVU

Osim indijske leksike (rečnika), veći deo zajedničke leksike za sve varijacije romskog jezika (romani) preuzet je iz

grčkog jezika. Osim toga: romski jezik (romani) je preuzeo potpuno nove i veoma karakteristične delove svoje

PRIKUPLJANJE POREZA

Sledeća prepiska je zbog dva razloga od velike važnosti za istoriju Roma u Vizantiji. Prvo, to je prvi jasan dokaz prisutnosti Roma u Vizantijskom carstvu zato što oba teksta koriste grčki naziv ove sadašnje etničke grupe. Drugo, to je najstarije pominjanje oporezi- vanja „Egipćana i Athingana“, što znači da je do tada trebalo da bude uobičajena praksa; prema tome, Romi su već u to vreme bili uključeni u vizantijsko društvo, dakle u kasnom XIII veku.

Pismo patrijarha Grigorija II Kipranina iz Konstantinopolja (1283-1289) velikom logotetisu Teodoru Muzalonu, visokom carskom zvaničniku (pismo 117, objavljeno u Eustratiadesu), u kome se napominje njegovo posredništvo u zahtevu koji je sačinio izvesni Monembasan:

„(...) Izvesni Monembasan, koji se priprema da sakupi porez od takozvanih Egipćana i Athingana, mnogo me je preklinjao, govoreći „Pomeni i mene, nekako, gospodaru, i pitaj, i brzo pomeri carsko srce za mene koji sam potpuno uništen, i otvori ga tako da mi odobri uslugu oprostaja i da odagna moju zabrinutost, tako da ponovo ne padnem u opasnost, sada kada sam već prošao kroz toliko toga što je iznad granica pravde (...)“.

Patrijarh je zatražio od velikog logotetisa da odobri saslušanje pokornog i da mu se pomogne. Veliki logotetis je odgovorio patrijarhu (pismo 118, objavljeno u Eustratiadesu):

„(...) Poštujući ovaj zahtev za najmilosrdnijeg imperatora koji se tiče sakupljača poreza koji je patio zbog nepravde: Ako je nepravda naneta sakupljaču poreza i ako je on opljačkan i oduzeto mu je ono što je ranije prikupio, čovek koji zadržava većinu onoga što je sakupljač poreza prikupio ne nanosi uvek nepravdu, i dobro je da ga nekad neko razuveri tako da on sam ne može naneti nepravdu (...)“.

II. 10

Hodočasnik Arnold fon Harf zapisao je 1497:

“Krenuli smo ka granicama. Mnogi siromašni, crni i nagi ljudi su tamo živeli. Njihove kolibe su male kuće s krovovima prekrivenim trskom; ukupno oko sto porodica živi u njima. Nazivaju se Cigani- ma (Gypsies, Sujginer), i poznati su u našim zemljama kao pagani iz Egipta („Heiden“) koji putuju širom naših zemalja. Bave se mnogim zanatima, kao npr. obućarstvom, potkivanjem i kovanjem.

Bilo je veoma čudno videti nakovanj na podu. Kovač je se- deo na način na koji sede krojači koji rade u našim zemljama. Blizu njega, takođe na zemlji, sedela je njegova žena, i vrtela se tako da bude vatre između njih. Bila su i dva para kožnih mehova napola zakopanih u zemlju pored vatre, blizu njih. S vremena na vreme, žena koja se vrtela podizala je kožne mehove sa zemlje i radila nji- ma. Od toga se podizala struja vazduha od zemlje ka vatri i kovač je mogao da radi.

gramatike iz grčkog jezika. [II. 8,9] Pretpostavlja se da su Romi prešli jedan duži i formirajući period u Vizantijskom carstvu. U X veku Vizantijsko carstvo se prostiralo od Jermenije i Kavkaza na

istoku duž Male Azije do Grčke na zapadu. Ali sve do XIII veka, kada možemo, s većim stepenom verovatnoće, da pretpostavimo prisustvo Roma na Peloponezu takođe nam iz Vizantije nedostaju

eksplicitni dokumenti. Prvi jasan dokaz o postojanju Roma u Vizantiji datira od 1280. godine i zabeležen je u pismu u kom se govori o sakupljanju poreza od „Egipćana“. [II. 10]

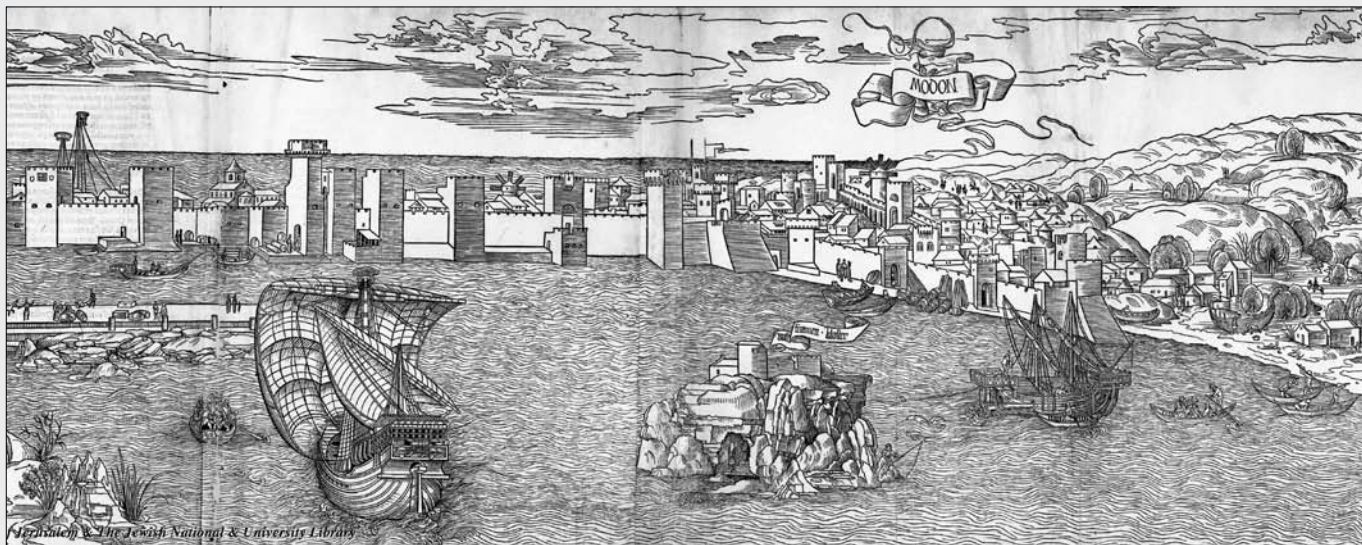
ATHINGANI

Slično tome, u Vizantijskom carstvu postojale su grupe stanovništva koje su naučnici izjednačavali s Romima. U prvom redu, to su bili Athinganoi ili Athingani, Aigupti, i Mandopolini, Katsibeli i Lori. Kao i u slučaju grupa u srednjoj Aziji, povučene su socijalne paralele s Romima zasnovane na indijskom sistemu kasti. Termin „Athingani“ i „Aiguptos“ kasnije se razvio, kako se često pretpostavlja, u opšte

prihvaćen egzonim za Rome: prema nekim istraživačima egzonimi za Rome u slovenskim jezicima (češki „Cikán“, slovački „Cigán“, itd.) i nemački „Zigeuner“ ili italijanski „Zingaro“ nastali su od termina „Athingani“; pretpostavlja se da je termin „Aiguptos“ u osnovi engleskog „Gypsy“, španskog „Gitano“ ili francuskog „Gitan“.

Grčka reč „Athingani“ označava „ljude koje drugi nisu želeli da dodiruju, koje ne žele dodirivati, koji su nedodirljivi“. Pokojni praški indolog i stručnjak za Rome, Milena Hübschmannova, sugerisala je da bi

se poreklo naziva „Athingani“ moglo pronaći u zapovestima o čednosti pošto su one bile uobičajene u Indiji, i koje su poštovale pojedine grupe Roma; prema tome, „Athingani“ su se, poput nekih današnjih grupa Roma, distancirali od ostalog stanovništva u određenom smislu, ili su, u najmanju ruku, smatrani različitim. Ali ovi zaključci nisu opšteprihvaćeni. Na primer, Jaron Matras izvodi reč „Cigán“ i druge iz staroturskog termina „cighan“ (siromašan) i s pravom ukazuje na oskudnost izvora koji bi mogli da potvrde hipotezu o Athinganima. U

Il. 11

Slikar iz Utrehta Erhard Reuwich pridružio se Bernardu fon Brajdenbahu na njegovom hodočašću u Palestinu 1483-1484. godine. Skicirao je nekoliko gradova, među kojima i Metonu, i urezao u drvo svoje skice koje su prvi put štampane 1486. godine.

(1486, Metona, Erhard Reuwich, drvorez; iz knjige Bernarda fon Brajdenbaha (1486) Peregrinatio in Terram Sanctam; digitalizovao Hebrejski univerzitet u Jerusalimu i Jevrejska narodna i univerzitetska biblioteka)

Ovi ljudi dolaze iz zemlje Gipe (Gyppe), koja se nalazi oko četrdeset milja od grada Metone. Turski vladar ju je okupirao pre šest godina, ali su mnogi plemići i gospodari odbili da se povinuju njegovoj volji i pobjegli u našu zemlju, Rim, ka svetom ocu, tražeći u njemu bezbednost i podršku. Po njihovom zahtevu poslao je pisma rimskom caru i svim prinčevima carstva, uz preporuku da garantuju bezbednost kretanja i podržavaju ove ljude zato što su prognani iz svoje zemlje zbog svoje hrišćanske vere. U svakom slučaju,

nijedan od ovih prinčeva kojima su se obratili nije im pomogao. I tako su preminuli u siromaštvu, ostavljajući papina pisma svojoj posluži i potomcima koji još uvek lutaju širom zemlje, i nazivaju sebe Malim Egipćanima. Naravno, ovo nije istina, jer su njihovi roditelji rođeni u Gipi, koja se naziva Ciganija, i koja nije udaljena ni pola puta od Kelna na Rajni ka Egiptu“.

Il. 12 (iz Gilsenbach 1994, str. 114)

stvari, mi ne znamo ko su stvarno bili „Athingani“.

Oko 800. godine „Athingani“ se prvi put pominju u religioznim tekstovima. U njima se govori o ljudima koji proriču sudbinu, organizuju obrede i pokušavaju da utiču na druge svojim „prekornim“ poukama, što je nehrišćanski. Izvor s gore Atos, koji datira još iz 1068. godine, pominje „Adsincane“ (gruzijska verzija naziva) kao „mađioničare i šarlatane“; u

XII veku i početkom XIV veka religiozno motivisani tekstovi upozoravaju na „Athingane“ i njihovo proricanje sudbine. U XIII veku „Athingani“ se prvi put izjednačavaju s takozvanim Egipćanima u prepisci o poreskim pitanjima u gradu Monemvasija (bivša Malvasija) na Peloponezu; ovaj termin se još uvek koristi u Grčkoj kao egzonomnim za Rome [Il. 10].

Egzonomimi, termini koje koriste drugi, ne mogu neposredno

biti korišćeni za pretpostavku o ljudima koje opisuju. U slučaju „Athingana“, čini se, u najmanju ruku, verodostojnim da se termin odnosio na Rome, a isto tako, moguće i na druge grupe. Ako ovo prihvatimo, onda su Romi mogli živeti u Vizantijskom carstvu najranije u VIII ili X veku. Međutim, jedino što sigurno znamo jeste da su od XIII veka Romi živeli na zapadnoj obali današnjeg Peloponeza u Grčkoj.

ROMI NA PELOPONEZU

Postoje mnoge indikacije Italijana i Nemaca putnika, koji su se zaustavili u gradu Metoni na Peloponezu prilikom svojih hodočašća ka Svetog

zemlji Palestini. Metona (Modon) se nalazi na sredini puta između Venecije i Jafe, i zbog svoje bezbedne prirodne luke bila je pribežište koje su putnici cenili. [Il. 11]

Venecijanac Leonardo di Nikolo Frescobaldi 1381. godine napisao je da je video grupu „Romnita“ van

gradskih zidina Metone. Sto godina kasnije Bernhard fon Breidenbah, dekan katedrale u Majncu, na povratku sa hodočašća u Palestinu napisao je da je bilo 300 koliba širom grada, gde su živeli „Egipćani“, crni i ružni. Dodao je da su „Saraceni“ u Nemačkoj, koji su tvrdili da su poreklom iz Egipta za-

BORAVAK MAZARISA U HADU

U radu odštampanom kao fiktivno pismo na dan 21. avgust, 1415. godine, i adresirano na Holobolola iz Donjeg Sve-ta, Mazaris opisuje postojeće stanje na poluostrvu:

„Na Peloponezu, kao sto i sam znaš, o, moj prijatelju, živi mešavina brojnih nacija; nije jednostavno niti previse oba-vezno da uđemo u trag granicama između njih, ali svako uho lako ih može razaznati preko njihovih jezika. Ove su najzastu-

pljenije: Lakedemoni, Italijani, Peloponežani, Sloveni, Iliri, Egipćani i Jevreji (i među njima postoji i određen broj ljudi mešane krvi od svih sedam glavnih nacija).”

Na osnovu Mazarisovog pominjanja da su u to vreme Romi bili jedna od vodećih peloponeskih nacija i da su se služili svojim je-zikom u javnosti, možemo pretpostaviti da su bili brojni na ostrvu.

III. 13

pravo poreklom iz Gipe („Gyppe“) ne-daleko od grada Metone i da su špijuni i prevaranti („Saraceni“ je evropski naziv za Turke i Arape). Godine 1491. Ditrih fon Sahten navodi da postoji mnogo siromašnih koliba na brdu van gradskih zidina Metone, gde se nala-zio dom „Cigana“ („Zigeuner“), kako su ovi ljudi nazivani u Nemačkoj, pre-ma Fon Sahtenu, mnogi od njih su bili veoma vešti kovači.

Putnik Arnold fon Harf u svo-jim zapisima takođe spominje „Ci-gane“ („Sujginer“) u Metoni. Prema Fon Harfu, ovi ljudi koji sebe nazi-vaju „Malim Egipćanima“, u svakom slučaju, nisu došli iz Egipta, već iz regiona blizu „Gipe“, pod nazivom „Ciganija“ („Tzingania“) udaljene oko 40 km od grada Metone. Oni su, npr. zbog turskih osvajača izbe-gli 1440. godine. U svakom slučaju,

dokazi o Romima iz tih vremena ne potiču samo od hodočasnika. Postoje aluzije u poemama vizantijskog fol-kloru XIII veka koje se najverovat-nije odnose na Rome. U jednom od ovih radova opisuju se „Egipćani“ na Peloponezu tako prirodno da možemo pretpostaviti da su ovi lju-di bili dobro poznati u Vizantijskom carstvu. [II. 12, 13]

ZAKLJUČAK

Od prvog pojavljivanja Roma u Evropi, pitanje njihovog porekla se ponavlja. Dovelio je do jezivih odgo-vora. Savremeni naučnici o tome nemaju jedinstveno mišljenje. Ali činjenica da do današnjeg dana nema jasnih izvora o preevropskoj isto-riji Roma, još uvek daje podstrek za nove pretpostavke i hipoteze. Šture

činjenice omogućavaju veoma širok prostor za njihovo tumačenje, zavis-no od sklonosti, motiva i ciljeva onih koji se bave ovim pitanjima. Indijski preci Roma su, npr. bili ratnici ili učenjaci, Brahmani ili Pariji u novi-joj istoriji nauke; može se pročitati da „Romi“ nisu ni postojali, da su bili konstrukcija neroma; navedeno je da su napustili Indiju u kasnom XII veku, kao i u III veku. Nijedna

od ovih pretpostavki nije „istinita“, u najboljem slučaju, nije presud-na. Čak, iako naučna rekonstrukcija romske preevropske istorije nije re-zultirala neoborivim činjenicama, otvorila je naučne rasprave o presud-nosti mogućih hipoteza. Ligvistička i kulturna antropologija odigrale su glavnu ulogu u tom razvoju.

Bibliografija

Fraser, Angus (1992) *The Gypsies*. Oxford / Cambridge: Blackwell | **Gilsenbach, Reimar (1994)** *Weltchronik der Zigeuner, Teil 1*. Frankfurt am Main: Peter Lang | **Hübschmannová, Milena (1972)** *What can Sociology suggest about the Origin of Roms*. In: *Archiv orientální 40/1*, pp. 51-64 | **Kenrick, Donald (2004)** *Gypsies: from the Ganges to the Thames*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Kenrick, Donald / Taylor, Gillian (1998)** *Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies)*. Lanham: The Scarecrow Press | **Matras, Yaron (2002)** *Romani. A Linguistic Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press